

**ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ  
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО  
ВИХОВАННЯ МОЛОДІ:**

**МЕТОДОЛОГІЯ, РЕЗУЛЬТАТИ,  
ПЕРСПЕКТИВИ МОНІТОРИНГУ  
(аналітичний звіт)**



ПОЛТАВА  
2023



ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОВА



ПОЛТАВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ  
ім. М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО

**ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО  
ВИХОВАННЯ МОЛОДІ:  
МЕТОДОЛОГІЯ, РЕЗУЛЬТАТИ,  
ПЕРСПЕКТИВИ МОНІТОРИНГУ**

**(аналітичний звіт)**

**ПОЛТАВА  
2023**

УДК 371.2-047.37(070.432).

**Дослідження стану національно-патріотичного виховання молоді: методологія, результати, перспективи моніторингу (аналітичний звіт) / кол. авторів, упоряд. Т. Устименко. Полтава : ПАНО, 2023. – 68 с.**

В звіті наведено опис дослідження національно-патріотичного виховання в Полтавській області станом на осінь 2022 року, в якому взяли участь понад 1100 респондентів. Обґрунтовується актуальність, нормативна база та методологія дослідження. Наводяться результати, згідно з якими ефективність національно-патріотичного виховання можна вважати високою: його ріст відмічають 73% опитаних за кількісними даними по сумі індикаторів. Встановлено відмінності при оцінці різних по змісту індикаторів. Проведено статистичний аналіз, який показує суттєвий достовірний зв'язок оцінок національно-патріотичного виховання у різних соціально-демографічних групах: за статусом (педагоги, учні, батьки), за віком (молодь, дорослі), за територією (місто-село). Показано, які фактори мають бути в центрі уваги при подальшому моніторингу діяльності в галузі національно-патріотичного виховання.

Дослідження проведено на виконання Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року, наказу Департаменту освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації від 29.06.2022 р. № 120.

Методологія та результати дослідження можуть бути корисними педагогам, управлінцям у сфері освіти та місцевого самоврядування, інститутам громадянського суспільства, науковцям та всім, хто на практиці реалізує діяльність у сфері національно-патріотичного виховання.

© ПАНО, 2023

## ЗМІСТ

<b>АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ</b>	4
<b>ОГЛЯД НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ ТА НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ З ТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ</b>	
(О.Красницька, Т.Ланевська)	6
<b>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ОСВІТІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ДРУГОМУ ПІВРІЧЧІ 2022 РОКУ</b>	9
(Т.Підгірна)	
<b>ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ</b>	14
(Т.Устименко)	
<b>РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ: ЖОВТЕНЬ 2022 РОКУ</b>	20
(Т.Устименко, П.Чарченко)	
- <b>Аналіз результатів на загальній вибірці</b>	20
- <b>Аналіз результатів статистичного порівняння соціально-демографічних груп</b>	28
<b>ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ</b>	38
<b>ВИКОРИСТАННІ ДЖЕРЕЛА</b>	39
<b>ДОДАТКИ</b>	40
Додаток 1	40
Додаток 2	53

## АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ми живемо в часи глобалізації та цифрового суспільства. Важливою тенденцією розвитку сучасної світової школи є орієнтація на виховання в дусі миру. Але останні події російсько-української війни показали, як важливо, враховуючи світовий досвід, зберігати свою національну ідентичність, усвідомлювати унікальність рідної мови – генетичного коду, що є містком між минулим і майбутнім, гарантом існування нації у вічності, бути патріотами своєї країни. Актуальність нерозривного зв'язку між тим, як сьогодні відбувається освітньо-виховна та патріотична робота з молоддю і майбутнім країни демонструє саме життя.

В Україні затверджено Стратегію національно-патріотичного виховання, національний план дій щодо її реалізації; після повномасштабного вторгнення РФ прийнято ряд законодавчих актів щодо спротиву агресії, обороноздатності та зміцнення єдності громадян у відсічі ворогу[1;2]. В цих документах національно-патріотичне виховання дітей та молоді займає чільне місце та розглядається як комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України [3] передбачає:

- по-перше: удосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання, підготовку нормативно-правових

документів з цих питань, розроблення державних і громадських заходів з інформаційної безпеки, спрямованих на запобігання негативним наслідкам впливу інформаційної війни, розроблення порядку державного фінансування заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання; вироблення науково-теоретичних і методичних засад патріотичного вихованій молоді;

- по-друге: організаційну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування та збереження мережі закладів позашкільної освіти на всіх рівнях, підтримку та сприяння волонтерським проектам, громадській діяльності та самоорганізації українських громадян, налагодження співпраці з військовими формуваннями України як мотивація готовності до вибору військових професій, утворення міжшкільних ресурсних центрів, що забезпечуватимуть викладання предмета «Захист України»;

- по-третє: удосконалення підготовки та перепідготовки кадрів, які займаються питаннями національно-патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти, культури, спорту.

Обов'язковою є співпраця органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянським суспільством, організаційна та фінансова підтримка на конкурсній основі програм, проектів громадських організацій, спрямованих на національно-патріотичне виховання, широке інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання. Окремим завданням Концепції є фундаментальні дослідження з цього питання та моніторинг ефективності діяльності різних суб'єктів національно-патріотичного виховання.

## ОГЛЯД НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ ТА НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ З ТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

(О.Красницька, Т.Ланевська)

Поняття «виховання» має безліч відтінків, водночас воно є психологічним складником патріотизму. В Академічному тлумачному словнику української мови виховання розглядається у двох аспектах. По-перше – це дія за значенням «виховувати», отже велику роль відіграє оточення, в якому зростає дитина, з ким спілкується та чия думка є для неї авторитетною. По-друге, це сукупність знань, культурних навиків, поглядів, що становлять загальний рівень духовного розвитку людини і є наслідком систематичного впливу, навчання. Схоже тлумачення знаходимо й у Кембриджському словнику, де зазначається, що виховання – це процес викладання/навчання, особливо в школі чи коледжі, або знання, які ви отримуєте від цього.

Виховання - процес тривалий і безперервний, цілеспрямований і багатофакторний, в якому беруть участь і родина, і оточення, і освітні установи, і громадськість. Слушною є думка М.Прищака, який вважає, що виховання здійснюється двома універсальними шляхами: засобом духовного впливу і включенням людини в різні види діяльності, що дає їй можливість засвоїти соціальний досвід, спрямований на формування гуманістичних міжособистісних і суспільних відносин у реально існуючих або спеціально створених умовах [4].

Надважливим є національно-патріотичний напрямок виховання, для винайдення найбільш ефективних важелів впливу якого цікаво розглянути досвід різних країн.

У США, за дослідженням В.Ковальчука, подібний напрямок має назву «громадянське виховання» й покликаний формувати в учнівства та молоді політичну культуру, пра

восвідомість, культуру міжетнічних стосунків, мотивацію до праці, усвідомлення моральних цінностей, забезпечення розуміння свободи. Велика увага при цьому звертається на полікультурне

виховання, спрямоване на підготовку громадянина до життя у багатонаціональному середовищі (вміння толерантно спілкуватися з різними етнічними групами та поважати їхню культуру) [5].

Під патріотизмом у громадян США мається на увазі, в першу чергу, знання своїх конституційних прав та свобод, вміння їх захищати і вільно висловлювати власну думку. Також американських учнів навчають поважати державні символи, кожен навчальний день починається з державного гімну. Ще одним важливим проявом є повага та прихильність до воєнної служби. Кожен вчитель у США повинен мати водночас хоча б навички вчителя громадянської освіти. В.Омельяненко, аналітикиня громадської організації “МІНЗМІН”, наводить цікаві факти: у деяких школах для учнів є обов’язкове волонтерство, щоб на практиці долучатися до активного громадянства; більшість шкіл пропонують позаурочну діяльність, завдяки якій учні навчаються лідерства та співпраці одне з одним [6].

Питання громадянського виховання вивчали Н. Лавриченко, М.Шабінський, екологічне виховання досліджували К. Борін, В. Ломакович, Г. Марченко, Я. Полякова, релігійні аспекти виховання розглядали Т. Артерчук, Лаухіна, Г.Погромська та ін. Узагальненими у вивченні проблем виховання дітей та молоді у зарубіжжі є праці, навчальні посібники Б. Вульфсона, О.Заболотної, О. Локшиної [7;8].

Узагальнюючи проблематику досліджень проблем виховання, можна виокремити такі напрямки: виховання в дусі соціального партнерства, відданість демократичним ідеалам (США); прагнення до соціальної солідарності, розуміння важливості Закону і порядку (Японія); намагання діяти спільно задля загального блага (ФРН); виховання старшокласників у дусі миру (Бельгія)[9].

Більшість дослідників визнають, що Україна з початку ХХІ століття, відновлюючи свою державну незалежність та розбудовуючи систему державних інституцій, зазнала значних трансформацій як у соціально-політичній сфері, так і в системі життєвих цінностей молоді і на перший план вийшли цінності, які давно стали ключовими в американському суспільстві, як-от: свобода, незалежність, конкурентоздатність, національна та особистісна гідність,



патріотизм, неповторність і креативність, родина та соціальна відповідальність[10;11].

Провідним щодо поняття «патріотизм» є тлумачення, визначене академіком НАПН України І. Бехом, – як особливе, тобто безумовне і високосмислове почуття-цінність, яке характеризує ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та до самої себе. Відповідно базовими складниками патріотизму є: любов до народу, Батьківщини, держави; діяльнісна відданість Батьківщині; суспільно значуща цілеспрямованість життєдіяльності; моральна стійкість; готовність до самопожертви; наявність почуття власної гідності. Бути патріотом – значить духовно піднятися, усвідомити в Батьківщині безперечну цінність, яка дійсно й об'єктивно їй притаманна, та приєднатись до неї волею і почуттями. Водночас – відкрити в самому собі відданість Батьківщині і спроможність безкорисно радіти її успіхам, вдосконалювати її, служити їй, з'єднати свою долю з її долею, а не любити Україну здалеку. Окрім цього, патріотизм є творчим актом духовного самовизначення особи. Це свідома громадянська позиція, особлива спрямованість самореалізації і соціальної поведінки громадянина. Критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності і суверенітету України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті. У випадку загрози національній безпеці патріотизм проявляється в готовності служити Україні, стати на її захист, визнанні пріоритету суспільних і державних інтересів над особистими[12].

Слід зазначити, що понятійна база національно-патріотичного виховання в Україні розроблена дуже ґрунтовно, і такі дослідження отримали значний новий імпульс у 2022 році [13]. Розроблено методичне бачення алгоритмів оцінки та моніторингу ефективності заходів національно-патріотичного виховання в освіті[14]. Однак широких польових досліджень цієї теми не проводилося або такі матеріали ще не публікувалися.

## НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ОСВІТІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ДРУГОМУ ПІВРІЧЧІ 2022 РОКУ (Т.Підгірна)

Фахівці відділу виховної роботи та розвитку цінностей ПАНО провели ретельний кількісний аудит заходів національно-патріотичного виховання за II півріччя 2022 року.

Загальна кількість закладів освіти, у яких відбулися заходи з питань військово-патріотичного виховання 552, за цей період доукомплектовано фонди у 66 ЗЗСО. Придбано примірників у кількості 532, на суму 53 889,56 грн., з них: 29 475,66 грн. - місцеві бюджети, 17 080,00 грн.- спонсорські кошти.

У II півріччі 2022 року були проведені виховні години у формі зустрічей: з волонтерами, загальна кількість 1670, кількість охоплених учнів 45257; учасниками антитерористичної операції (АТО) загальна кількість 930, кількість охоплених учнів 35792; учасниками операції об'єднаних сил (ООС) 242, кількість охоплених учнів 15073; учасниками війни, яку росія розв'язала і веде проти України від 24.02.22 загальна кількість 631, кількість охоплених учнів 32948.

Виховні години у формі зустрічей з інсценізацій українських народних та сучасних казок загальна кількість 875, кількість охоплених учнів 16845; майстер-класів за участю дітей та батьків з виготовлення сувенірів для бійців ЗСУ загальна кількість 2383, кількість охоплених учнів 43433; проведено лекцій/бесід, у тому числі із залученням представників громадських об'єднань, щодо необхідності дотримання у повсякденному житті демократичних принципів загальна кількість 2838, кількість охоплених учнів 66640.

Кількість залучених учнів у виховні проекти: „Рідний край, де ми живемо, Україною зовемо” 14397; „Я і моя родина - казковий дивосвіт” (літературно-музичні композиції за творами українських дитячих письменників і композиторів) 8253; „Моя маленька

батьківщина” (презентація виставки творчих робіт дітей та батьків за творами українських дитячих письменників 7408.

Окрім цього, у ЗЗСО загальна кількість учнів, які взяли участь в інших виховних проектах національно-патріотичної тематики становить 45161: "Полтавщина- вишиваний край", флешмоб до Міжнародного дня миру. Стежками Каменяра, "Хай в серці кожної дитини живе любов до України", Віримо в ЗСУ , Листи на передову, "Повертайся живим" . Слід відмітити активність роботи у виховних проектах навчальних закладів Миргородської МТГ- "Людина, якою я пишаюся", Забіг "Шаную воїнів, біжу за Героїв України", "Людина, яка мене надихає", З Україною в серці, Україна на карті світу, "Щаслива родина-щаслива країна", "День вишиванки", "День української хустки", Тиждень добра, "Українська - мова перемоги", "Ми діти твої Україно!", "Від дитячого серця до солдатського"- участь в національній акції по виготовленню подарунків для захисників України. Благодійна акція Центру естетичного виховання "З любов'ю-захисникам України" по зборі оберегів та продуктових, смачних посилок захисникам. Участь у загальнонаціональній ініціативі "Віртуальна дошка подяки від дітей - захисникам України". "Лялька-мотанка оберіг українського родоводу" , пізнавальний народознавчий захід серед гуртківців. Сольний концерт Народної студії естрадного вокалу “Соняшник” за участю ансамблю народного танцю “Світязь” до Дня Гідності та Свободи. Тематичний захід до Дня Гідності та Свободи ансамблю народного танцю “Світязь”. Відеоролик - акція вшанування жертв Голодомору в Україні 30-х років. Кременчуцької ТГ- "Хто вони, герої Небесної Сотні?", "Моя Україна - єдина і сильна", Онлайн флешмоб “Голуб миру, Виховний проект "Тепло дитячих долонь воїнам", "Оберег для солдата" "Світло в окопі" - передали виготовлені власні свічки, теплі речі -10 окремі гірсько-штурмовій бригаді, 116 бригаді, 72 бригаді. Всеукраїнська акція "Запали свічку пам'яті", перше місце в міському конкурсі малюнків "Віримо в ЗСУ", "Вишиванка - мій оберіг", "Іван Сірко- легендарний отаман Запорізької Січі", Всеукраїнський флешмоб "Спільно дбай", "Україна- країна нескорених" (до Дня Свободи і Гідності),

Національно-патріотичний проєкт "Вулицями Кременчука. Дерусифікація", "Військо читає" та багато інших.

Навчальні заклади застосували в урочний та позаурочний час українські народні рухливі ігри з дітьми різних вікових категорій.

Були проведені екскурсії: відвідано визначних історичних місць 489, ознайомлення з пам'ятками української історії та культури 568, ознайомлення з пам'ятками природи 455.

Заходи екологічного спрямування: кількість заходів 2753. Проведено тижнів правової освіти в кількості 3632, кількість охоплених учнів 84596, слід відмітити активізацію практики волонтерської роботи учнів: постійні заходи - кількість охоплених учнів 52777, епізодичні заходи - кількість охоплених учнів 49318.

В закладах освіти Полтавської області активним є залучення учнів до різноманітних акцій, спрямованих на: підтримку учасників бойових дій, у тому числі безстрокових акцій „Ми разом” (загальна кількість акцій 924; кількість охоплених учнів 65211); допомогу пораненим військовим; благодійної акції „3 вірою в серці” (загальна кількість акцій 381, кількість охоплених учнів 24232); підтримку захисників нашої країни, їхніх дітей та родин (загальна кількість акцій 372, кількість охоплених учнів 19920), підтримку медичних працівників і волонтерів, які працюють в зоні бойових дій (загальна кількість акцій 122, кількість охоплених учнів 11875).

Проведено педагогічними працівниками з учнями та батьками, громадськістю: мітингу-реквієму на вшанування Героїв Небесної Сотні(загальна кількість акцій 860, кількість охоплених учнів 31707); зустрічей з учасниками АТО та ООС „В родинному колі”(загальна кількість акцій 390, кількість охоплених учнів 20127).

Активно проводилися виставки на патріотичну тематику: малюнків (загальна кількість акцій 1002, кількість охоплених учнів 47130); плакатів, газет, фоторепортажів (загальна кількість акцій 358, кількість охоплених учнів 18731); Інших творчих робі (загальна кількість акцій 267, кількість охоплених учнів 18107).

Також, слід відмітити, проведення конкурсів-проєктів, авторських творів: поезії та прози (загальна кількість акцій 106,

кількість охоплених учнів 1162); малюнків та плакатів (загальна кількість акцій 106, кількість охоплених учнів 2135); відеоматеріалів (загальна кількість акцій 93, кількість охоплених учнів 1271).

У закладах освіти відбулися спеціальні уроки, конкурси, фестивалі з відзначення Дня української писемності та мови (загальна кількість акцій 2921, кількість охоплених учнів 60882).

Здійснено перевірки обладнання приміщень ЗЗСО для захисту від військових дій: (Загальна кількість ЗЗСО- 383. З них відповідає нормам захисту від військових дій 248).

Виховні заходи, серед учнів старшої школи щодо їх готовності стати на захист незалежності й територіальної цілісності України та подальшої служби в військах Збройних Сил України, були проведені : тематичні конкурси (загальна кількість акцій 207, кількість охоплених учнів 4555); вікторини (загальна кількість акцій 336, кількість охоплених учнів 6799); змагань (загальна кількість акцій 253, кількість охоплених учнів 6218).

До тематики військово- патріотичного виховання, були залучені в ЗЗСО області, військовослужбовці ЗСУ, учасники АТО та ООС, учасники бойових дій російсько-української війни - до проведення навчальних занять із початкової військової підготовки у ЗЗСО: (Кількість ЗЗСО, де відбулися ці заходи 90. Кількість залучених військових та інш. учасників бойових дій 191. Кількість охоплених учнів 9470). Залучення учнів до участі у заходах „Вахта пам'яті Небесної сотні”: (Кількість ЗЗСО, де відбулися ці заходи 112, кількість охоплених учнів 7050).

Проведено тематичні заходи, присвячені героїчним подвигам українських воїнів, боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України: до Дня пам'яті Героїв Крут (загальна кількість заходів у ЗЗСО 60, кількість охоплених учнів 1304); до Дня Героїв Небесної Сотні (загальна кількість заходів у ЗЗСО 68, кількість охоплених учнів 1650); до Дня українського добровольця (загальна кількість заходів у ЗЗСО 35, кількість охоплених учнів 680); до Дня Конституції України (загальна кількість заходів у ЗЗСО 934, кількість охоплених учнів 42927); до Дня Державного Прапора України (загальна кількість

заходів у ЗЗСО 940, кількість охоплених учнів 41269); до Дня Незалежності України (загальна кількість заходів у ЗЗСО 1057, кількість охоплених учнів 99560); до Дня захисника України (загальна кількість заходів у ЗЗСО 3092, кількість охоплених учнів 101074); до Дня Гідності та Свободи (загальна кількість заходів у ЗЗСО 2633, кількість охоплених учнів 85954); до Дня Збройних Сил України (загальна кількість заходів у ЗЗСО 2820, кількість охоплених учнів 100238).

Проведення змагань з військово-прикладних видів спорту: (загальна кількість заходів у ЗЗСО 246, кількість охоплених учнів 6397).

Проведено закладами освіти літературні заходи для здобувачів освіти із залученням ветеранів АТО/ООС, російсько-української війни авторів книг про збройну агресію РФ: (загальна кількість заходів у ЗЗСО 25, кількість охоплених учнів 812). Організовано зустрічі у колективах закладів усіх рівнів освіти із особами, які перебували у полоні на тимчасово окупованих територіях, в рамках акції „Бранці Кремля”: (Загальна кількість заходів у ЗЗСО 10, кількість охоплених учнів 636).

Всі ці дані свідчать про великий обсяг проведеної освітянами роботи, але, нагадаємо, що національно-патріотичне виховання молоді — результат взаємодії влади, громади, широкого кола організацій та, по суті, суспільства в цілому. Важливо також розуміти, що збір таких даних стикається зі складностями їх порівняння, узагальнення, розрахунку впливу, масштабування тощо. А значить, **неможливо побудувати системний достовірний моніторинг діяльності лише на зборі інформації про проведені заходи.**

Саме тому з метою отримання загальної оцінки стану національно-патріотичного виховання в громадах і подальшого його вдосконалення, надання системності та вироблення науково-методичних засад супроводу організаційної роботи у цьому напрямку нами проведено **широке соціологічне дослідження серед громадян області.**

## **ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

(Т.Устименко)

Нами здійснено масштабне дослідження стану національно-патріотичного виховання молоді у Полтавській області (вересень-листопад 2022 року), яке є стартовою, відправною точкою постійного моніторингу системи національно-патріотичного виховання. Таке завдання передбачено нормативними документами щодо цієї галузі, а його виконання у нашому регіоні покладено на ПАНО ім.М.В.Остроградського[15].

Полтавська академія неперервної освіти ім. М.В. Остроградського направила на електронні поштові скриньки керівників громад та управлінь освіти лист про проведення опитування в рамках першого етапу моніторингового дослідження ефективності національно-патріотичного виховання дітей та молоді. В ньому, зокрема, зазначалося, що виконання плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання, вимагає зосередження спільних зусиль влади, громадськості, освіти, спорту, культури та містилося покликання на анкету анонімного опитування, в якому могли взяти участь мешканці громади: педагоги, учні 5-11 класів, батьки. Для залучення більшої кількості опитаних онлайн-опитувальник поширювався на сайтах громад, управлінь та департаментів, закладів освіти, культури, спорту, громадських організацій, у батьківських чатах тощо.

Анкета опитування містила 12 запитань, які були сформульовані у строгій відповідності до системи індикаторів, передбачених нормативними документами щодо очікуваних результатів та ефективності національно-патріотичного виховання в системі освіти (табл.1).

*Таблиця 1. Система індикаторів ефективності національно-патріотичного виховання та алгоритм конструювання опитувальника для дослідження*

№	Повна назва індикатора згідно Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України	Пропонований варіант запитання Анкети “На Вашу думку.....”	Варіант відповіді
1.	- збільшення відвідуваності здобувачами освіти закладів, що популяризують культурні та національно-мистецькі традиції Українського народу, а також пам’яток історії, культури, експозицій музеїв, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України	Чи збільшується протягом півроку відвідуваність учнями музеїв, пам’яток історії, культури та інших закладів, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України?	ТАК/НІ
2.	- підвищення серед здобувачів освіти рівня знань про видатних особистостей українського державотворення, визначних українських учених, педагогів, спортсменів, військових, підприємців, провідних діячів культури, мистецтв., а також духовних провідників Українського народу	Чи підвищується серед учнів та молоді рівень знань про видатних особистостей українського державотворення, визначних українських учених, педагогів, спортсменів, військових, підприємців, провідних діячів культури, мистецтв, а також духовних провідників	ТАК/НІ



		Українського народу?	
3.	- збільшення кількості здобувачів освіти, які пишаються своїм українським походженням, громадянством	Чи збільшується кількість учнів, які пишаються своїм українським походженням, громадянством?	ТАК/НІ
4.	- зростання рівня екологічної культури, збільшення кількості учасників екологічних акцій, природоохоронних заходів	Чи відбувається зростання рівня екологічної культури молоді, збільшення кількості учасників екологічних акцій, природоохоронних заходів?	ТАК/НІ
5.	- збільшення кількості здобувачів освіти, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи	Чи збільшується кількість учнів, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи?	ТАК/НІ
6.	- збільшення кількості підготовлених фахівців з національно-патріотичного виховання	Чи відбувається збільшення кількості підготовлених фахівців з національно-патріотичного виховання?	ТАК/НІ
7.	- збільшення кількості проведених зустрічей здобувачів освіти з борцями за незалежність України у ХХ столітті, ветеранами та учасниками антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, учасниками війни російської федерації проти України	Чи відбувається збільшення кількості зустрічей молоді з борцями за незалежність України у ХХ столітті, ветеранами та учасниками антитерористичної операції та операції	ТАК/НІ

8.	- збільшення чисельності громадян, готових до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України	об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, учасниками війни російської федерації проти України?  Чи зростає чисельність громадян, готових до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України?	ТАК/НІ
9.	- збільшення кількості громадян, зокрема, дітей та молоді, залучених до проектів та заходів з національно-патріотичного виховання місцевого, всеукраїнського та міжнародного рівнів, які відповідають ціннісним орієнтирам та індикаторам ефективності Стратегії	Чи збільшується кількість громадян, зокрема, дітей та молоді, залучених до проектів та заходів з національно-патріотичного виховання місцевого, всеукраїнського та міжнародного рівнів?	ТАК/НІ
10.	- збільшення кількості здобувачів освіти, які беруть участь у заходах, спрямованих, на популяризацію духовно-моральних цінностей Українського народу, його духовних надбань	Чи зростає кількість учнів, які беруть участь у заходах, спрямованих, на популяризацію духовно-моральних цінностей Українського народу, його духовних надбань?	ТАК/НІ
11.	- збільшення числа молодих людей, які пов'язують своє майбутнє з навчанням і проживанням в Україні	Чи відбувається збільшення числа молодих людей, які пов'язують своє	ТАК/НІ

	<p>12. - збільшення числа громадян України, які виявляють почуття поваги до своєї Батьківщини</p>	<p>майбутнє з навчанням і проживанням в Україні?</p> <p>Чи зростає число громадян України, які виявляють почуття поваги до своєї Батьківщини?</p>	<p>ТАК/НІ</p>
--	---	---	---------------

Методологічний підхід, застосований в дослідженні, опирається на розуміння того, що ми вивчаємо не об'єктивну картину кількості та якості проведених заходів національно-патріотичного виховання, а суб'єктивне сприйняття у громадській думці стану цього явища. Це виправдано кількома обставинами. По-перше, національно-патріотичне виховання (і як процес і як результат) є достеменно ментальним феноменом, внутрішньою позицією, конструюванням реальності. Його сутність полягає в суб'єктивному вибудовуванні людиною власних пріоритетів, а зовнішній вплив на цей процес опосередкований багатьма факторами і освіта — лише їх частина (іншими словами, не все залежить від виховних зусиль). Другим аргументом на користь формалізованого опитування є необхідність задати уніфіковану рамку для наступних кроків у проведенні моніторингу національно-патріотичного виховання в області. Відповідно, система індикаторів ефективності національно-патріотичного виховання, в якій прописано його сутнісні напрями, може послужити для фреймінгу пролонгованого дослідження.

Оскільки ми маємо справу з набором суб'єктивних, можливо упереджених, точок зору різних людей на запитання щодо оцінки вираженості/росту/збільшення тих чи інших складових національно-патріотичного виховання, **перехід до його вимірних, кількісних оцінок буде виявлятися при обрахунку та узагальненні всього масиву отриманих даних.** Тобто по кожному окремому індикатору та по загальній сумі відповідей опитаних, відповідь “Так” має набирати

більше 50% (переважати над “Ні”): тоді можна вважати явище, яке досліджується, достатньо проявленим у громадській свідомості.

В процесі подальшого моніторингу можна буде спостерігати динаміку даних по окремим індикаторам та загалом; статистично перевіряти, чи відбуваються суттєві зміни кількісних оцінок, шукати та уточнювати їх причини. Такі причини можуть знаходитися як в полі діяльності освіти, так і поза ним, в ширшому суспільному контексті. В будь якому випадку методологія соціологічного дослідження: постановка гіпотез, опитування, формування вибірок для аналізу, пошук статистично доведених кореляцій та ін., дозволяє як виробляти обґрунтовані рекомендації щодо діяльності в сфері національно-патріотичного виховання, так і виходити на розробку глибших фундаментальних, прикладних програм наукових розвідок цієї непрості міждисциплінарної тематики.

Мета даного дослідження: пілотування алгоритму формалізованого опитування щодо національно-патріотичного виховання. Об'єкт — громадська думка про його стан, предметом виступає наявність/відсутність зв'язків між оцінками ефективності національно-патріотичного виховання різними соціально-демографічними групами мешканців Полтавської області.

## РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ: ЖОВТЕНЬ 2022 РОКУ

(Т.Устименко, П.Чарченко)

### Аналіз результатів на загальній вибірці

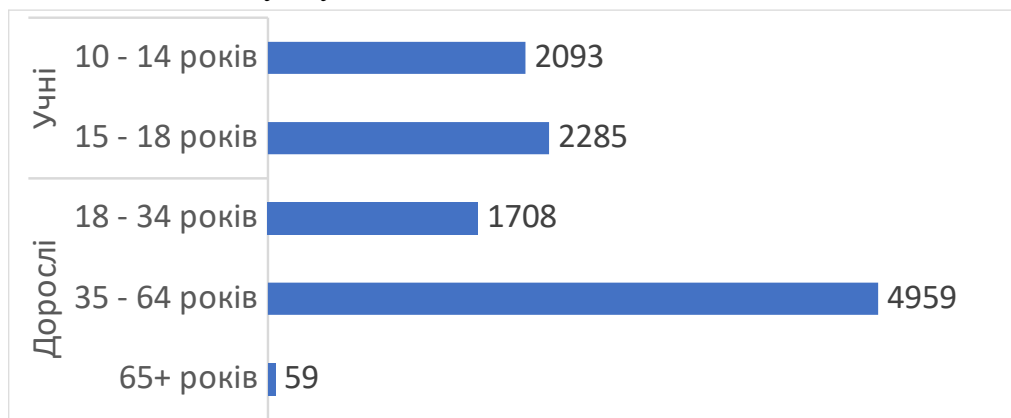
В опитуванні взяли участь 11104 респонденти, що репрезентують всі територіальні громади області. Розподіл відповідей серед учасників освітнього процесу показано на Рисунку 1.



*Рисунок 1. Кількість відповідей на запитання анкети у групах респондентів.*

Бачимо, що в опитуванні взяли участь переважно батьки та учні, тому отримані результати відображають у великій мірі думку громади, а не лише педагогів, які, по суті, є організаторами заходів національно-патріотичного виховання та сканують ситуацію з точки зору педагогічних зусиль у цьому напрямку. Отже, отримані дані урівноважені відповідями різних категорій учасників освітнього процесу та відповідають ситуації в цілому.

За віковими характеристиками респонденти розділилися так, як показано на Рисунку 2.

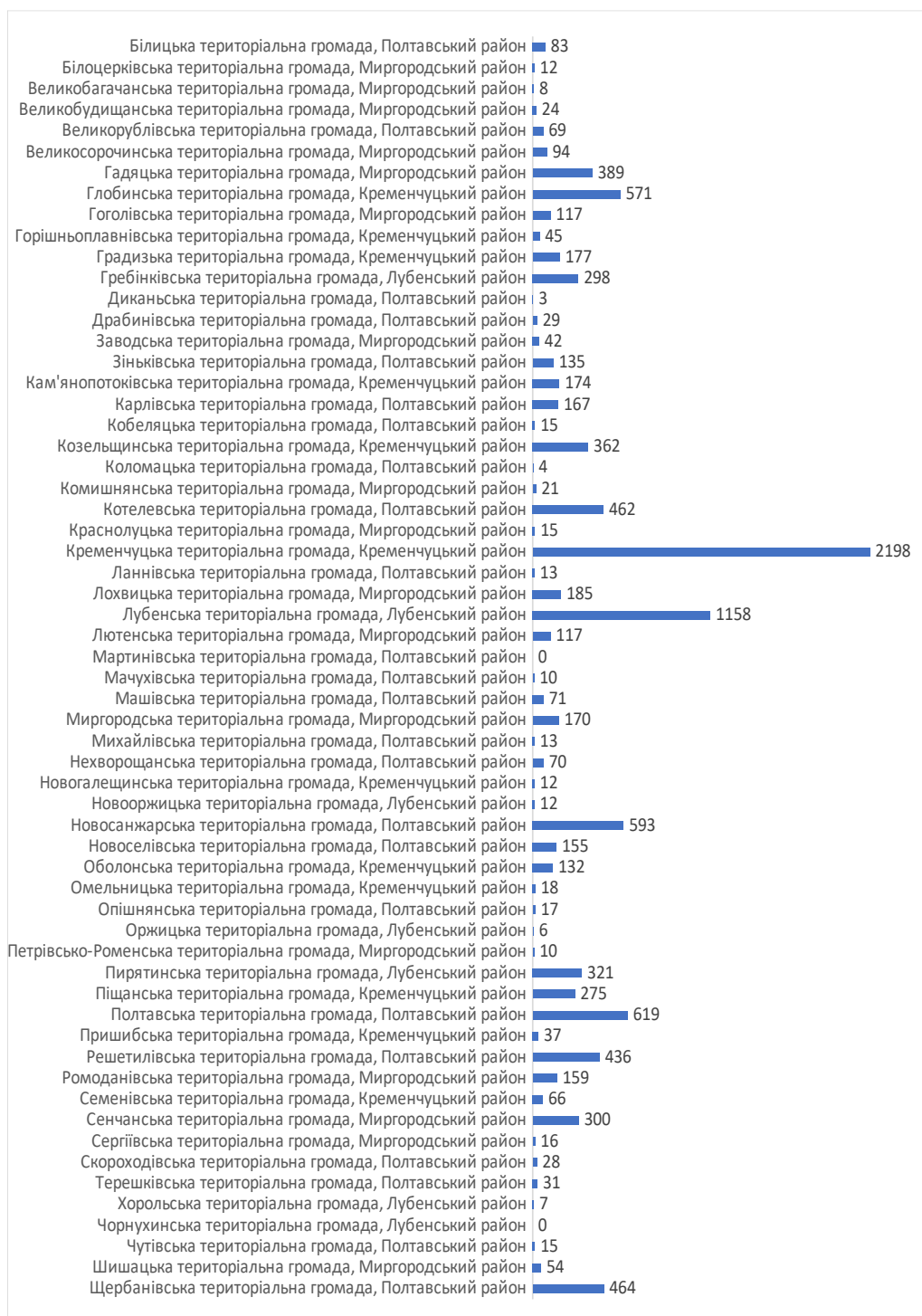


*Рисунок 2. Розподіл респондентів за віком.*

Як і за попереднім критерієм, вибірку дослідження можна вважати репрезентативною: серед учнів майже рівномірно представлені середні класи (10-14 років) та старшокласники (15-18 років), у вибірці дорослих переважну частину складають люди у віці 35-64 років, саме вони і є, насправді, тією групою, що визначає основні тренди в громадській думці.

Розподіл респондентів по регіональній вибірці (Рисунок 3) не є демографічно вивіреним, однак, опитування було добровільним, анонімним та відкритим, тому врівноважити розподіл можна лише спеціальними кваліметричними методами, що для цілей такого дослідження не є принципово важливим. Зазначимо, що в тій чи іншій мірі ми отримали відповіді з усіх громад та районів області, що дає можливість вважати результати достовірними.

**Рисунок 3. Кількість відповідей респондентів по територіальним громадам області.**



Загальну оцінку стану національно-патріотичного виховання за індикаторами, запропонованими в національних стратегічних документах щодо його розвитку, подано в Таблиці 2.

***Таблиця 2.** Кількість ствердних відповідей на запитання-індикатор в цілому по вибірці опитаних*

<b>№</b>	<b>Індикатор</b>	<b>Кількіс на оцінка: відпові дь “Так”, %</b>	<b>Ранг</b>
1	Чи збільшується протягом півроку відвідуваність учнями музеїв, пам’яток історії, культури та інших закладів, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України?	38	<b>11</b>
2	Чи підвищується серед учнів та молоді рівень знань про видатних особистостей українського державотворення, визначних українських учених, педагогів, спортсменів, військових, підприємців, провідних діячів культури, мистецтв, а також духовних провідників Українського народу?	78	<b>6</b>
3	Чи збільшується кількість учнів, які пишаються своїм українським походженням, громадянством?	96	<b>2</b>
4	Чи відбувається зростання рівня екологічної культури молоді, збільшення кількості учасників екологічних акцій, природоохоронних заходів?	68	<b>9</b>
5	Чи збільшується кількість учнів, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи?	37	<b>12</b>
6	Чи відбувається збільшення кількості підготовлених фахівців з національно-патріотичного виховання?	72	<b>8</b>



7	Чи відбувається збільшення кількості зустрічей молоді з борцями за незалежність України у ХХ столітті, ветеранами та учасниками антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, учасниками війни російської федерації проти України?	61	10
8	Чи зростає чисельність громадян, готових до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України?	92	3
9	Чи збільшується кількість громадян, зокрема, дітей та молоді, залучених до проектів та заходів з національно-патріотичного виховання місцевого, всеукраїнського та міжнародного рівнів?	84	4
10	Чи зростає кількість учнів, які беруть участь у заходах, спрямованих, на популяризацію духовно-моральних цінностей Українського народу, його духовних надбань?	80	5
11	Чи відбувається збільшення числа молодих людей, які пов'язують своє майбутнє з навчанням і проживанням в Україні?	73	7
12	Чи зростає число громадян України, які виявляють почуття поваги до своєї Батьківщини?	97	1
	В цілому: зростання рівня національно-патріотичного виховання на початок моніторингу	73	

З таблиці наочно видно, що більшість опитаних - 73% - відзначають **зростання національно-патріотичних почуттів молоді**, формування поваги до Батьківщини (97% відсотків учасників опитування ствердно відповіли на запитання “На Вашу думку, чи зростає число громадян України, які виявляють почуття поваги до своєї Батьківщини?”), громадянської свідомості (96% ствердних відповідей на запитання “На Вашу думку, чи збільшується кількість учнів, які пишаються своїм українським походженням, громадянством?”). Однак, з цієї ж таблиці видно, що **рівень залученості** учнів до заходів, що мають формувати стратегічну рамку

національно-патріотичного виховання, *оцінюється в цілому по вибірці значно меншими показниками*: лише 38% респондентів переконані що збільшується у відвідуваність учнями музеїв, пам'яток історії, культури та інших закладів, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України, ще менше — 37% зазначають, що збільшується кількість учнів, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи. Тільки названі два індикатори оцінюються нижче 50%, а значить, явища, які вони описують, не ідентифікуються в громадській думці. Станом на момент опитування це можна пояснити тим, що подібні активності — екскурсії, походи, подорожі, відвідування музеїв — зараз неможливі з ряду об'єктивних причин і це впливає на соціологічні показники. Всі інші оцінки помітно вищі: більше половини опитаних — 61% - відмічають збільшення кількості зустрічей молоді з борцями за незалежність України у ХХ столітті, ветеранами та учасниками антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, учасниками війни російської федерації проти України.

Вираженою є кількісна оцінка стану національно-патріотичного виховання за *компетентнісними індикаторами*: участь у проектах з національно-патріотичного виховання місцевого, всеукраїнського та міжнародного рівнів (84%), популяризація духовно-моральних цінностей Українського народу, його духовних надбань (80%), знання про видатних особистостей українського державотворення, визначних українських учених, педагогів, спортсменів, військових, підприємців, провідних діячів культури, мистецтв, а також духовних провідників Українського народу (78%).

Очевидно, що сама по собі кількість заходів національно-патріотичного спрямування не вирішує його концептуальні завдання, потрібна якість і системність підходів до цієї діяльності. В опитуванні встановлено, що мешканці Полтавщини відзначають збільшення кількості підготовлених фахівців з національно-патріотичного виховання, таких відповідей понад 70%. Але освіта є лише однією з складових частин формування патріотизму, його результат у великій

мірі зумовлюється *чинниками соціального середовища, де важливі спільні зусилля влади і громади*. Виходячи в ширший контекст, національно-патріотичне виховання ідентифікується у громадській думці як зростання рівня екологічної культури молоді, збільшенням кількості учасників екологічних акцій, природоохоронних заходів (68% опитаних зазначають такий ріст), збільшення числа молодих людей, які пов'язують своє майбутнє з навчанням і проживанням в Україні (73% відповідно).

Таким чином, дослідження зафіксувало ефективність національно-патріотичного виховання в області, але спостерігається нерівномірність в розрізі окремих індикаторів. Рангування отриманих статистичних даних показує, що два найвищі ранги — близько до ста відсотків по вибірці — займають індикатори генералізованого світоглядного характеру, а саме: почуття поваги до своєї Батьківщини, гордість українським походженням, громадянством. Найнижчі ранги мають індикатори, що опираються на оцінку зростання конкретних активностей, подій, заходів, тощо. У зведеному вигляді цю тенденцію можна прослідкувати з Таблиці 3.

**Таблиця 3. Сукупна оцінка по двом типам індикаторів**

Група опитаних	Світоглядні індикатори, %	Подієві індикатори, %
Батьки	96,9	62,4
Мешканці громади	95,1	68,1
Педагоги	99,2	73,3
Учень/учениця (здобувачі освіти)	96,6	73,8
Загалом по вибірці	<b>96,9</b>	<b>69,4</b>

Розрізнення індикаторів, встановлене на першому етапі дослідження, принципово важливе для подальших опитувань/моніторингу стану національно-патріотичного виховання в регіоні. Зрозуміло, що за генералізованими, світоглядними індикаторами в наступних зрізах навряд чи можна буде зафіксувати значний ріст, їх кількісна оцінка вже на максимумі. Імовірно, що вона навіть може дещо спадати, коли загальна ситуація в соціумі, пов'язана з війною РФ проти України, вийде з “гарячої” фази - так працюють соціологічні тренди. І навпаки, подієві індикатори чутливіші до розгортання спеціальної діяльності з національно-патріотичного виховання, залучення знакових осіб, організацій, освітніх установ та, власне, всіх громадян до різноманітних за форматом заходів, спрямованих на зростання національно-патріотичного духу українського народу.

Тому, відстежуючи стан національно-патріотичного виховання надалі, треба особливу увагу звертати саме на динаміку в системі подієвих індикаторів, серед яких є індикатори залучення, компетентності, проектної діяльності, тощо.

## Аналіз результатів статистичного порівняння соціально-демографічних груп

Національно-патріотичне виховання як процес, і як результат, є складним системним соціальним (ментальним) явищем, його вимірювання не піддається прямим кількісним оцінкам. Зважаючи на це, в дослідженні ставилися статистичні гіпотези, перевірка яких уточнює внутрішню системну картину стану національно-патріотичного виховання як цілісного динамічного процесу.

Дослідницькі гіпотези стосуються пошуку відмінностей в оцінці індикаторів такого виховання серед різних соціальних і демографічних груп респондентів. Припускається, що існування суттєвих розходжень у відповідях, згенерованих по окремим групам опитуваних, свідчить про різні бачення і очікування щодо явища, яке досліджується. У термінах даного дослідження можна сказати, що чим менша різниця кількісної оцінки індикаторів національно-патріотичного виховання між окремими групами, тим кращим є його загальний стан. Якщо така різниця є зараз, то, відповідно, її скорочення в подальших дослідженнях буде означати системний прогрес.

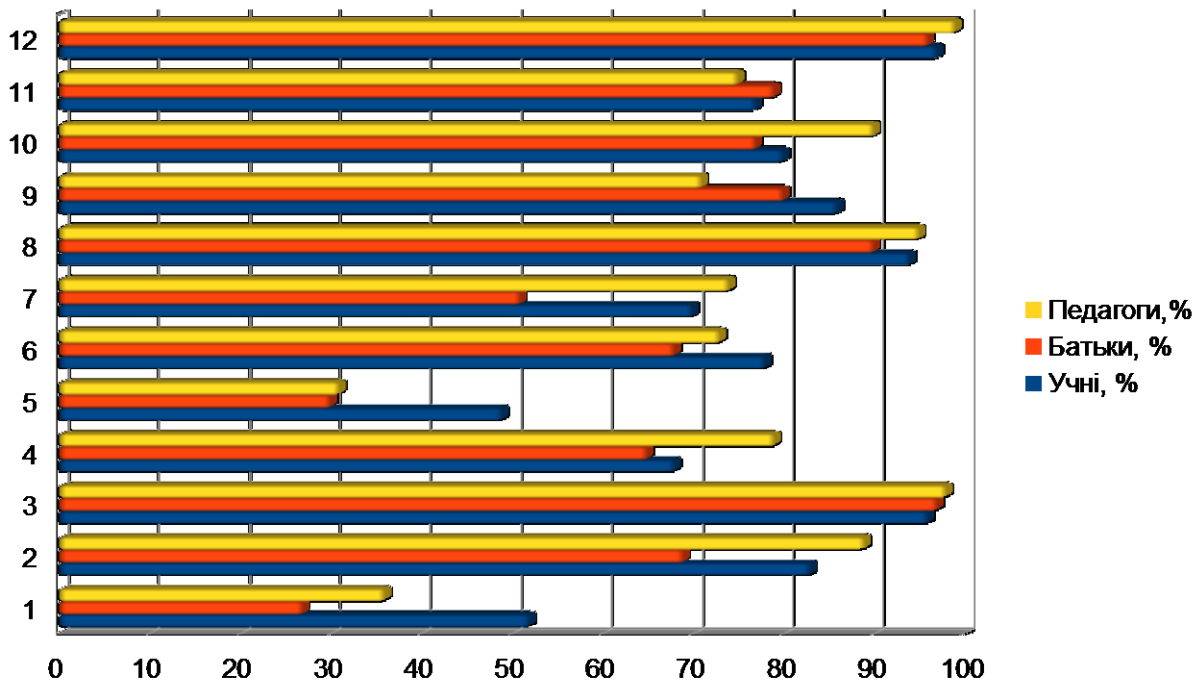
Перша дослідницька гіпотеза стосується соціальних груп учасників освітнього процесу, їх було три основних: учні, батьки, педагоги. Групи різні за обсягом, тому для порівняння використовується відсотковий показник кількості ствердних відповідей на запитання-індикатор та результат рангування набраних відсотків для кожного індикатора. Зведені дані для статистичної перевірки гіпотези наведено в Таблиці 4.

*Таблиця 4. Порівняльні дані про оцінку стану національно-патріотичного виховання за індикаторами (в групах респондентів)*

№	Індикатор (скорочено)	Учні		Батьки		Педагоги	
		Кількісна оцінка, відповідь ТАК, %	Ранг	Кількісна оцінка, відповідь ТАК, %	Ранг	Кількісна оцінка, відповідь ТАК, %	Ранг
1	чи збільшується протягом півроку відвідуваність учнями музеїв, пам'яток історії, культури.....	52	<b>11</b>	27	<b>12</b>	36	<b>11</b>
2	чи підвищується серед учнів та молоді рівень знань про видатних особистостей.....	83	<b>5</b>	69	<b>7</b>	89	<b>5</b>
3	чи збільшується кількість учнів, які пишаються своїм українським походженням, громадянством?	96	<b>2</b>	97	<b>1</b>	98	<b>2</b>
4	чи відбувається зростання рівня екологічної культури молоді.....	68	<b>10</b>	65	<b>9</b>	79	<b>6</b>
5	чи збільшується кількість учнів, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи?	49	<b>12</b>	30	<b>11</b>	31	<b>12</b>
6	чи відбувається збільшення кількості підготовлених фахівців з національно-патріотичного виховання?	78	<b>7</b>	68	<b>8</b>	73	<b>9</b>
7	чи відбувається збільшення кількості зустрічей молоді з борцями за незалежність України...	70	<b>9</b>	51	<b>10</b>	74	<b>8</b>
8	чи зростає чисельність громадян, готових до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України	94	<b>3</b>	90	<b>3</b>	95	<b>3</b>
9	чи збільшується кількість громадян, зокрема, дітей та молоді, залучених до проєктів та заходів з національно-патріотичного виховання	86	<b>4</b>	80	<b>4</b>	71	<b>10</b>

10	чи зростає кількість учнів, які беруть участь у заходах, спрямованих, на популяризацію духовно-моральних цінностей Українського народу, його духовних надбань?	80	6	77	6	90	5
11	чи відбувається збільшення числа молодих людей, які пов'язують своє майбутнє з навчанням і проживанням в Україні	77	8	79	5	75	7
12	чи зростає число громадян України, які виявляють почуття поваги до своєї Батьківщини	97	1	96	2	99	1

Візуально можна представити результати на Рисунок 4.



*Рисунок 4. Діаграма кількісних оцінок за індикаторами національно-патріотичного виховання у різних соціальних групах.*

Бачимо, що педагоги вище оцінюють стан національно-патріотичного виховання по більшості індикаторів, але тенденції

щодо оцінки кожного окремого індикатора дуже схожі в усіх групах. Застосовуючи методи статистичної перевірки гіпотез, у дослідженні встановлювалася наявність відмінностей між групами опитаних. Рангова кореляція — один з математично достовірних способів визначення міри зв'язку між факторами. Для застосування методу рангової кореляції одержані кількісні значення розташовуються у порядку зростання: найвищий ранг отримує індикатор, що набрав найбільше ствердних відповідей у опитуванні (таблиця 4). Рангова кореляція дає змогу визначати зв'язок між двома рядами рангів (зроблених за однаковим принципом), вона статистично відображає подібність у порядку прямування величин у таких рядах.

Коефіцієнт кореляції рангів обчислюють за формулою Спірмена

:

$$r_p = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n(n^2 - 1)}$$

де  $d$  – різниця між рангами елементів сукупності у першій і другій групі,  $n$  – кількість спостережень.

Числове значення наявності кореляції виражається її коефіцієнтом, який для формули Спірмена може набувати значень від +1 (максимально вираженого зв'язку) до -1 (максимальної відсутності зв'язку) десятковими дробами з точністю до другого знака після коми. Кількісну міру зв'язку прийнято розрізняти на декількох рівнях: слабкий зв'язок - при коефіцієнті кореляції до 0,30, середній зв'язок - при коефіцієнті кореляції від 0,31 до 0,69, сильний зв'язок - при коефіцієнті кореляції від 0,70 до 0,99.

У парі “Учні-Батьки” коефіцієнт кореляції обрахований за формулою Спірмена становить 0.93, у парі “Учні-Педагоги” коефіцієнт кореляції становить 0.80, у парі “Батьки-Педагоги” відповідно 0.77.

За таблицею достовірності для коефіцієнта кореляції Спірмена встановлений коефіцієнт може бути визнаний значущим в тому випадку, якщо його величина буде перевищувати табличне значення для певної кількості парних спостережень; за таблицею для 12 пар (як



у даному дослідженні) критичні значення коефіцієнта дорівнюють 0.506 (при рівні значущості 0.05) та 0.712 (при рівні значущості 0.01). Таким чином, на рівні значущості 0.01 (99% відсотків імовірності) можна прийняти рішення про наявність вираженого статистичного зв'язку між відповідями респондентів у кожній парі із трьох різних груп ( $0.712 < 0.77$ ,  $0.712 < 0.80$ ,  $0.712 < 0.93$ ). При цьому зазначимо, що найвиразніший зв'язок, близький до функціонального (+1) зафіксовано у парі “Учні-Батьки”, а обидві ці групи у парі з групою “Педагоги” виявляють дещо менший зв'язок.

Наступна дослідницька гіпотеза перевіряється у групах за віком, таких груп теж три: учні, молоді до 35 років, старше покоління 35+. Зведені дані для статистичної перевірки гіпотези про схожість/відмінність оцінок в таких групах наведено в Таблиці 5.

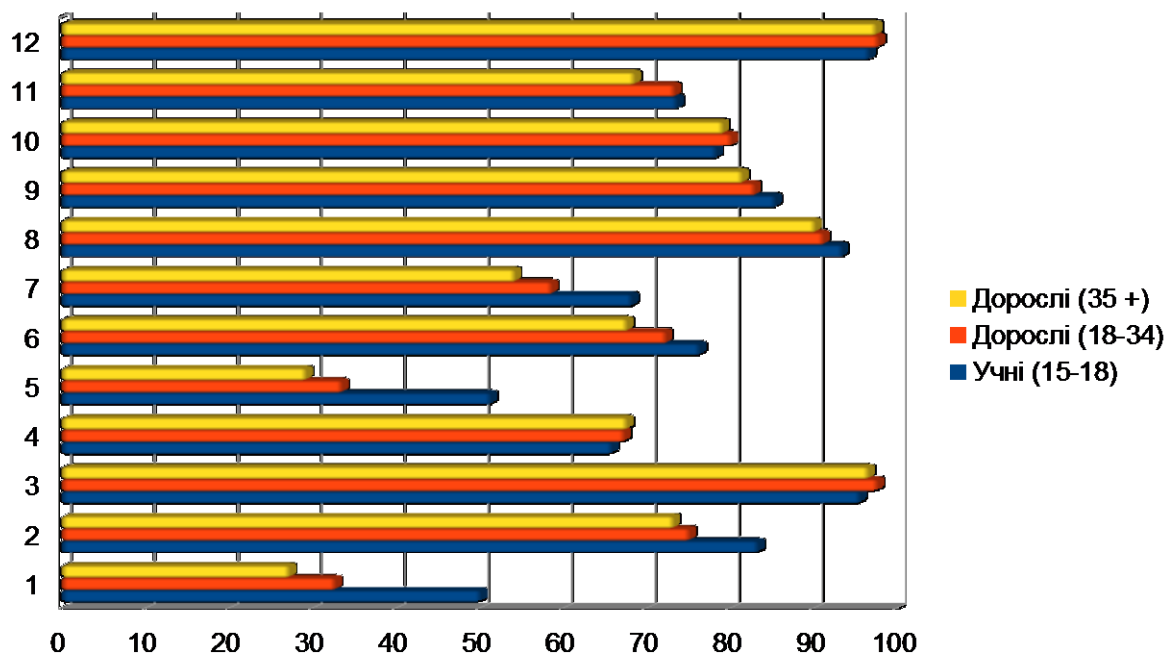
*Таблиця 5. Порівняльні дані про оцінку стану національно-патріотичного виховання в групах респондентів по віку*

№	Індикатор (скорочено)	Учні (15-18)		Молодь (18-34)		Старший вік (35 +)	
		Кількісна оцінка, відповідь ТАК, %	Ранг	Кількісна оцінка, відповідь ТАК, %	Ранг	Кількісна оцінка, відповідь ТАК, %	Ранг
1	чи збільшується протягом півроку відвідуваність учнями музеїв, пам'яток історії, культури.....	50,3	<b>12</b>	32,9	<b>12</b>	27,4	<b>12</b>
2	чи підвищується серед учнів та молоді рівень знань про видатних особистостей.....	83,5	<b>5</b>	75,3	<b>6</b>	73,4	<b>6</b>
3	чи збільшується кількість учнів, які пишаються своїм українським походженням, громадянством?	95,7	<b>2</b>	97,8	<b>2</b>	96,7	<b>2</b>
4	чи відбувається зростання рівня екологічної культури молоді.....	66,0	<b>10</b>	67,5	<b>9</b>	67,8	<b>8</b>

**ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ:  
МЕТОДОЛОГІЯ, РЕЗУЛЬТАТИ, ПЕРСПЕКТИВИ МОНІТОРИНГУ**

5	чи збільшується кількість учнів, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи?	51,5	11	33,7	11	29,4	11
6	чи відбувається збільшення кількості підготовлених фахівців з національно-патріотичного виховання?	76,5	7	72,5	8	67,6	9
7	чи відбувається збільшення кількості зустрічей молоді з борцями за незалежність України...	68,4	9	58,8	10	54,4	10
8	чи зростає чисельність громадян, готових до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України	93,6	3	91,3	3	90,31	3
9	чи збільшується кількість громадян, зокрема, дітей та молоді, залучених до проектів та заходів з національно-патріотичного виховання	85,56	4	83,1	4	81,6	4
10	чи зростає кількість учнів, які беруть участь у заходах, спрямованих, на популяризацію духовно-моральних цінностей Українського народу, його духовних надбань?	78,5	6	80,3	5	79,3	5
11	чи відбувається збільшення числа молодих людей, які пов'язують своє майбутнє з навчанням і проживанням в Україні	73,8	8	73,5	7	68,7	7
12	чи зростає число громадян України, які виявляють почуття поваги до своєї Батьківщини	96,8	1	97,9	1	97,6	1

Візуально можна представити результати на Рисунку 5.



*Рисунок 5. Діаграма кількісних оцінок за індикаторами національно-патріотичного виховання у різних вікових групах.*

Бачимо, що найскептичнішими є представники старшого покоління, їх оцінки дещо нижчі щодо всіх індикаторів, однак загальні тенденції спільні в усіх групах. Як і при поділі за соціальним статусом (діаграма на Рис.4) спостерігається відмінність оцінок групи “Учні” по двом подієвим індикаторам (“Чи збільшується протягом півроку відвідуваність учнями музеїв, пам’яток історії, культури та інших закладів, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України” та “Чи збільшується кількість учнів, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи”). Ці індикатори в цілому по вибірці отримали найнижчі ранги, однак в кількісному виразі учні готові краще оцінити такі активності, ніж інші опитані.

Статистична перевірка дослідницької гіпотези про близькість рядів оцінок по індикаторам за коефіцієнтом рангової кореляції Спірмена у вікових групах показує однаковий показник для всіх пар (“Учні — Молодь”, “Учні — Старше покоління”, “Молодь — Старше покоління”), він становить 0.98. Таким чином, на рівні значущості

0.01 ( $0.712 < 0.98$ ) з імовірністю 99% відсотків можна прийняти рішення про наявність вираженого статистичного зв'язку між відповідями респондентів у кожній парі із трьох вікових груп.

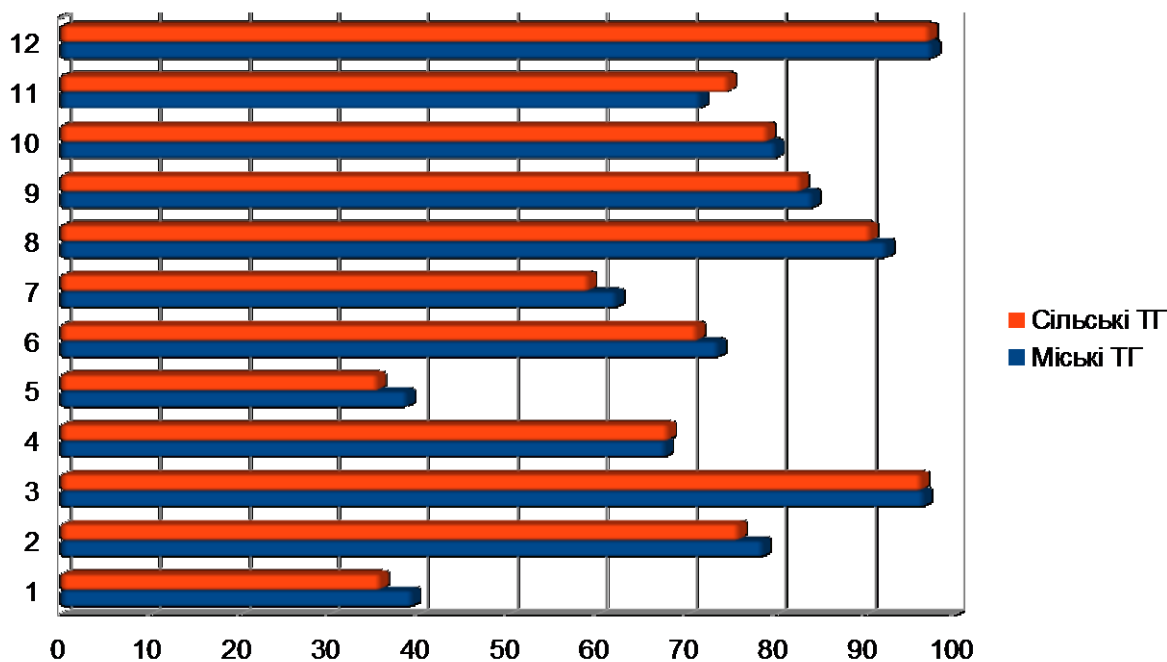
Обсяг і якість отриманих в дослідженні даних дозволяє перевірити ще одну дослідницьку гіпотезу, а саме: чи є різниця в оцінках стану національно-патріотичного виховання в області у групах, згенерованих за демографічною ознакою “місто-село”? Напевно, якість, рівень організації, інформаційна підтримка, ступінь залученості та інші характеристики заходів національно-патріотичного виховання у масових закладах освіти та невеликих сільських школах відрізняються, отже, закономірно припустити, що і кількісні оцінки ефективності національно-патріотичного виховання у громадській думці мешканців різних населених пунктів будуть відрізнятися. В опитуванні взяли участь представники як міських територіальних громад (6756 осіб), так і сільських територіальних громад (4348 осіб), що дозволяє застосувати описаний вище статистичний алгоритм для порівняння цих двох груп (зведені дані у Табл.6).

*Таблиця 6. Порівняльні дані про оцінку стану національно-патріотичного виховання в групах респондентів за демографічною ознакою “місто-село”.*

№	Індикатор (скорочено)	Міські ТГ		Сільські ТГ	
		Кількісна оцінка, відповідь ТАК, %	Ранг	Кількісна оцінка, відповідь ТАК, %	Ранг
1	чи збільшується протягом півроку відвідуваність учнями музеїв, пам'яток історії, культури.....	39,5	<b>11</b>	35,9	<b>11</b>
2	чи підвищується серед учнів та молоді рівень знань про видатних особистостей.....	78,7	<b>6</b>	76,0	<b>6</b>

3	чи збільшується кількість учнів, які пишаються своїм українським походженням, громадянством?	96,7	2	96,4	2
4	чи відбувається зростання рівня екологічної культури молоді.....	67,8	9	68,1	9
5	чи збільшується кількість учнів, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи?	38,9	12	35,6	12
6	чи відбувається збільшення кількості підготовлених фахівців з національно-патріотичного виховання?	73,7	7	71,3	8
7	чи відбувається збільшення кількості зустрічей молоді з борцями за незалежність України...	62,3	10	59,2	10
8	чи зростає чисельність громадян, готових до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України	92,5	3	90,7	3
9	чи збільшується кількість громадян, зокрема, дітей та молоді, залучених до проєктів та заходів з національно-патріотичного виховання	84,24	4	82,91	4
10	чи зростає кількість учнів, які беруть участь у заходах, спрямованих на популяризацію духовно-моральних цінностей Українського народу, його духовних надбань?	80,12	5	79,21	5
11	чи відбувається збільшення числа молодих людей, які пов'язують своє майбутнє з навчанням і проживанням в Україні	71,7	8	74,8	7
12	чи зростає число громадян України, які виявляють почуття поваги до своєї Батьківщини	97,6	1	97,3	1

Візуально можна представити результати на Рисунку 6.



*Рисунок 6. Діаграма кількісних оцінок за індикаторами національно-патріотичного виховання у групах респондентів за демографічною ознакою “місто-село”.*

Коефіцієнт рангової кореляції за формулою Спірмена у порівнянні цих груп становить 0.99, тобто на рівні значущості 0.01 ( $0.712 < 0.99$ ) з найвищою імовірністю можна прийняти рішення про наявність вираженого зв'язку між відповідями респондентів цих груп. Несподівано тут ми зафіксували найвищий показник внутрішньої спорідненості громадської думки щодо стану національно-патріотичного виховання, яка виявилася нечутливою до різниці між територіальними чинниками та адміністративним статусом громади. Тому можна допустити, що результати пілотного дослідження ефективності національно-патріотичного виховання за методологією соціологічного опитування вилучили загальні суспільні тенденції, можливо навіть у більшій мірі ніж вплив спеціально організованих освітніх заходів.

## ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

### У дослідженні встановлено:

- по-перше, більшість (73%) громадян області відзначають зростання національно-патріотичних почуттів молоді, її громадянської свідомості, тобто національно-патріотичне виховання можна вважати ефективним;
- по-друге, найвищі ранги — близько до ста відсотків по вибірці — займають індикатори генералізованого світоглядного характеру, а саме: почуття поваги до своєї Батьківщини, гордість українським походженням, громадянством, найнижчі ранги мають “подієві” індикатори, що опираються на оцінку зростання конкретних активностей, подій, заходів, тощо;
- по-третє: не знайдено статистично достовірних розходжень у відповідях респондентів принципово різних соціально-демографічних груп, що означає точну недеформовану оцінку національно-патріотичного виховання молоді на актуальний час;
- по-четверте: громадська думка щодо стану патріотизму в українському суспільстві реагує на загальнонаціональну ситуацію активного спротиву ворожій агресії в більшій мірі ніж, власне, на широкий спектр виховних заходів та організаційні зусилля освітян у цій галузі.
- Розуміння цих висновків зумовлює необхідність продовження моніторингу стану національно-патріотичного виховання, а саме: відстеження зростання кількісних оцінок по “подієвим” та компетентністним індикаторам; вивчення балансів оцінок у різних групах (статистичне порівняння), оскільки розходження будуть означати певні порушення системності **процесу; розробку тонкого** інструментарію вивчення ефективності заходів та засобів національно-патріотичного виховання.

## ВИКОРИСТАННІ ДЖЕРЕЛА

### У ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ В ТЕКСТІ

1. Закон України «Про основи національного спротиву»: чинне законодавство станом на 12.06.2022 (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 41, ст.339) {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2024-IX від 27.01.2022, № 2170-IX від 01.04.2022, № 2237-IX від 03.05.2022} // Верховна Рада України. Офіційний сайт. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення 30.11.2022)

2. Про Стратегію національно-патріотичного виховання: Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 // Верховна Рада України. Офіційний сайт. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

3. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 р. № 527 {Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 586 від 23.06.2022} // Верховна Рада України. Офіційний сайт. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення 30.11.2022)

4. Мацко Л. А., Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2009. 158 с

5. Kovalchuk V. Civic consciousness development of youth in the context of educational reforms: the us experience. *Comparative Professional Pedagogy* (5(2)). с. 13-19. ISSN 2308-4081

6. Омеляненко В. Громосвіта по світу: як у США виховують «вартових» демократії. НУШ, 29 листопада 2019. URL: <https://nus.org.ua/articles/gromosvita-po-svitu-yak-u-ssha-vyhovuyut-vartovyh-demokratiyi/> (дата звернення 30.11.2022 р.)

7. Кравченко Т.В. Громадянська ідентичність як компонент полікультурного виховання в закладах вищої освіти Великої Британії. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія». 2018. Вип. 19. С. 58–65

8. Кравченко Т.В. Особливості патріотичного виховання в Великобританії. Педагогічні науки: Молодий вчений. № 11 (75). Київ, 2019. С.907 – 911



9. Черняк С.Г. Зарубіжні та вітчизняні концепції виховання особистості: теоретичний аналіз. Науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2017. С. 25 – 32.

10. Березівська, Л. Д. Ідеї В. О. Сухомлинського про роль учителя у вихованні в учнів патріотичних почуттів у руслі розбудови нової української школи / Л. Д. Березівська. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 69. С. 19-22.

11. Кульчицький В.Й. Історіографія дослідження патріотичного виховання в школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. Дніпро, 2022. № 1. (23). С. 7 – 12.

12. Бех І.Д. Нова українська школа у поступі до цінностей. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. С. 95 – 99

13. Агалець І. О. Національно-патріотичне виховання: вектори розвитку в освітньому просторі (аналіт. огляд). Діяльність НАПН України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти : огляд. вид. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт.-упоряд.: Лапаєнко С. В., Агалець І. О., Гуралюк А. Г., Закатнов Д. О., Росток М. Л. та ін. ; наук. ред. Лапаєнко С. В.]. Вінниця : ТВОРИ, 2022. С. 67–93. URL : [http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/overview\\_edition\\_2022.pdf](http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/overview_edition_2022.pdf) (дата звернення: 19.07.2022).

14. Методичні рекомендації щодо проведення моніторингу та оцінки якості заходів національно-патріотичного виховання / за ред. О.В. Ярошенко. ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики». 2-е вид. Вінниця, 2020. 48 с.

15. Про затвердження Плану заходів з реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року: Наказ Департаменту освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації від 29.06.2022 р. № 120

## ДОДАТКИ

### ДОДАТОК 1

**ЗАТВЕРДЖЕНО**  
**Наказ Міністерства освіти**  
**і науки України**  
**06 червня 2022 року № 527**

## **КОНЦЕПЦІЯ** **НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В** **СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді - формування нового українця, що діє на основі національних та європейських, цінностей.

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку. В сучасних важких і болісних ситуаціях викликів та загроз, і водночас, великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд із забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське та євроатлантичне співтовариство, є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності,

виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, які накладаються на технологічну і комунікативну глобалізацію, міграційні зміни всередині суспільства, ідентифікаційні і реідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013 - 2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України.

Важливим завданням є розгляд порівняльно-історичних відомостей про переривання державності в інших європейських країнах, які сьогодні представлені потужними європейськими націями. Спеціального розгляду потребують історичні обставини, що призводять до переривання державницької традиції. На особливу увагу заслуговує формування української політичної культури в часи Речі Посполитої та Австро-Угорщини, нове осмислення ролі Кримського Ханату як

держави кримськотатарського народу, включно з тривалим воєнним протистоянням і плідною військовою та культурною співпрацею.

Разом із тим національно-патріотичне виховання не повинно формувати ідеї культурного імперіалізму, тобто способу споглядання світу лише очима власної культури. Ця Концепція виходить з ідеї об'єднання різних народів, національних, етнічних та релігійних груп, які проживають на території України, довкола ідеї української державності, українського громадянства, що виступають загальними надбаннями, забезпечують їхній всебічний соціальний та культурний розвиток. Українська держава заперечує будь-які форми дискримінації, підтримуючи всі мови і культури, забезпечує формування у здобувачів освіти прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами.

На жаль, до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної україноцентричної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей та молоді, у попередні часи боялися взагалі терміна "національний", а "патріотичне виховання" сприймали винятково в етнопольовому або неорядянському вимірі.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді - формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- активна участь у громадсько-політичному житті країни;
- верховенство права, повага до прав людини;
- готовності до природоохоронної діяльності;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Процес патріотичного виховання дітей і молоді повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим і сенситивним періодам розвитку дитини та особистісним характеристикам, ґрунтуватися на духовно-моральних засадах.

Відтак, враховуючи всі обставини, виникає потреба в актуалізації концепції, яка б визначала нову стратегію цілеспрямованого і ефективного процесу виховання суб'єкта громадянського суспільства, громадянина - патріота України.

## **1. Мета та завдання національно-патріотичного виховання в системі освіти України**

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді - це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, релігійних організацій та інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності.

Національно-патріотичне виховання має сприяти єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

Складовою частиною патріотичного виховання, яка в часи воєнної загрози набуває пріоритетного значення, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту України, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози. Робота з військово-патріотичного виховання має проводитися комплексно, спільними зусиллями органів державної влади та місцевого самоврядування, а також закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, Збройних Сил України, інших силових структур.

Системна організація військово-патріотичного виховання має бути спрямована на підготовку до оволодіння початковою військовою підготовкою, військовими професіями, формування психологічної та фізичної, морально-духовної

готовності до служби в Збройних Силах, задоволення потреби підростаючого покоління у постійному вдосконаленні своєї підготовки до захисту України.

Мета національно-патріотичного виховання реалізується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;

- підвищення престижу військової служби, а звідси - культивування ставлення до військовослужбовця як до захисника України, героя;

- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

- сприяння набуттю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

- виховання екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, почуття відповідальності за неї як за національне багатство, основи життя на землі;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

- культивування кращих рис української ментальності - працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, відповідального ставлення до природи;

- формування мовленнєвої культури;

- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму;

- розвиток духовності і моральності у суспільстві, утвердження традиційних сімейних цінностей.

## 2. Принципи національно-патріотичного виховання

Національно-патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас національно-патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку. Серед них:

- принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, природи, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, історії, традицій; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- принцип самоактивності й саморегуляції забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- принцип культуровідповідності задля формування базової культури особистості на основі набутого морально-етичного досвіду людства;

- принцип соціальної відповідності обумовлює потребу узгодження змісту і методів національно-патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту України та ефективного розв'язання життєвих проблем на основі сформованих цінностей;

- принцип історичної і соціальної пам'яті спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

- принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні.

### 3. Шляхи реалізації національно-патріотичного виховання в системі освіти України

#### 3.1. Удосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання:

- підготовка нормативно-правових документів з питань національно-патріотичного виховання в системі освіти України, удосконалення законодавства;
- розроблення державних і громадських заходів з інформаційної безпеки, спрямованих на запобігання негативним наслідкам впливу інформаційної війни, та розвиток критичного мислення;
- розроблення порядку державного фінансування заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання;
- підготовка комплексних програм громадянсько-патріотичного, військово-патріотичного, духовно-морального виховання та нормативно-методичного забезпечення їх реалізації з метою виховання здорового підростаючого покоління, готового захищати національні інтереси та територіальну цілісність України;
- вироблення науково-теоретичних і методичних засад патріотичного виховання молоді, включення проблематики патріотичного виховання молоді до дослідницьких програм та планів наукових установ і закладів освіти (через історію можна показати, як державність поновлювали інші народи; через зарубіжну літературу - показати, як ці народи утверджували свою ідентичність; через дисципліни природничо-наукового циклу - розкрити здобутки українців у науці і техніці, якими слід пишатися тощо). Тільки цілісна і системна картина гарантуватиме досягнення мети Концепції.

#### 3.2. Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання:

- збереження мережі закладів позашкільної освіти на всіх рівнях (державному, обласному, територіальних громад), недопущення їх реорганізації та ліквідації;
- міжнародна співпраця з питань удосконалення процесу національно-патріотичного виховання, обмін досвідом з відповідними інституціями інших держав;
- проведення заходів, спрямованих на реалізацію патріотичного виховання в закладах системи освіти, культури, спорту;
- підтримка та сприяння волонтерським проектам, іншій громадській діяльності та самоорганізації українських громадян, спрямованій на заохочення молоді до благодійних соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив і проектів на благо України;



- створення умов для популяризації кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, героїчного минулого і сучасного українського народу, підтримки професійної й самодіяльної творчості;

- активне залучення до патріотичного виховання дітей та молоді учасників бойових дій на Сході України, членів сімей Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції, операції об'єднаних сил, учасників війни Російської Федерації проти України та їхніх сімей, військових капеланів, діячів сучасної культури, мистецтва, науки, спорту, які виявляють активну громадянську і патріотичну позицію;

- залучення молоді до участі у збереженні і підтримці єдності українського суспільства, у громадському русі задля громадянського миру і злагоди;

- сприяння спортивній і фізичній підготовці, спрямованій на утвердження здорового способу життя громадян з урахуванням принципів національно-патріотичного виховання;

- налагодження співпраці з військовими формуваннями України як мотивація готовності до вибору військових професій;

- сприяння роботі клубів за місцем проживання, закладів позашкільної освіти, центрів національно-патріотичного виховання, громадських об'єднань, благодійних організацій та інших інститутів громадянського суспільства, які здійснюють патріотичне виховання молоді;

- утворення міжшкільних ресурсних центрів, що забезпечуватимуть викладання предмета "Захист України";

- удосконалення підготовки та перепідготовки кадрів, які займаються питаннями національно-патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти, культури, спорту;

- сприяння впровадженню навчальних дисциплін духовно-морального спрямування як основи формування особистості та підґрунтя для національно-патріотичного виховання;

- вивчення потреб дітей і молоді, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень;

- забезпечення активної участі сім'ї та родини в розвитку фізично і морально здорової, патріотично налаштованої зростаючої особистості.

3.3. Співпраця органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянським суспільством:

- активне залучення до національно-патріотичного виховання громадських об'єднань та благодійних організацій, використання їхнього досвіду, потенціалу, методів роботи у вихованні патріотів України;

- організаційна та фінансова підтримка на конкурсній основі програм, проєктів громадських організацій, спрямованих на національно-патріотичне виховання;

- активне залучення сім'ї до процесу національно-патріотичного виховання, долучення батьківської громадськості до популяризації кращого досвіду національно-патріотичного виховання;

- проведення заходів, спрямованих на реалізацію патріотичного виховання в закладах системи освіти, культури, спорту;

- підтримка та сприяння волонтерським проєктам, іншій громадській діяльності та самоорганізації українських громадян, спрямованій на заохочення молоді до благодійних соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив і проєктів на благо України;

- створення умов для популяризації найкращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, героїчного минулого і сучасного українського народу, підтримки професійної й самодіяльної творчості;

- залучення молоді до участі у збереженні і підтримці єдності українського суспільства, у громадському русі задля громадянського миру і злагоди;

- сприяння спортивній і фізичній підготовці, спрямованій на утвердження здорового способу життя громадян з урахуванням принципів національно-патріотичного виховання;

- налагодження співпраці з військовими формуваннями України як мотивація готовності до вибору військових професій;

- посилення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади стосовно національно-патріотичного виховання.

#### 3.4. Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання:

- організація у теле-, радіопрограмах, інтернет-ресурсах та в друкованій пресі постійно діючих рубрик, що популяризують українську історію, боротьбу українського народу за незалежність, досягнення українського народу, його мову та культуру, інтелектуальні, духовні та інші надбання, духовно-моральні цінності, досвід роботи з національно-патріотичного виховання різних соціальних інституцій; підтримка україномовних молодіжних засобів масової інформації;

- запобігання пропаганді в засобах масової інформації культу насильства, жорстокості і бездуховності, поширення порнографії та інших матеріалів, що

суперечать загальнолюдським та національним духовним цінностям, заперечують суверенність Української держави;

- виробництво кіно- і відеофільмів, підтримка видання науково-популярної, наукової, художньої літератури національно-патріотичного спрямування;

- підготовка інформаційної та науково-популярної літератури для батьків з питань патріотичного виховання дітей та молоді у сім'ї; висвітлення в засобах масової інформації кращого досвіду родинного виховання;

- здійснення заходів щодо розширення фактографічної бази історичних подій, публікація розсекречених архівних документів, видання історичної науково-популярної літератури, довідкових матеріалів про здобутки України за роки незалежності, книг патріотичної спрямованості;

- створення в мережі Інтернет інформаційної бази з питань патріотичного виховання;

- залучення до обговорення нагальних питань з патріотичного виховання молоді відомих вчених, державних і громадських діячів, представників культури і мистецтва, педагогів, ветеранів війни, лідерів та активістів громадських організацій;

- активна протидія фактам, що фальсифікують історію України та її сьогодення;

- підтримка україномовних молодіжних друкованих засобів масової інформації, теле- та радіопрограм, інтернет-центрів.

#### 4. Впровадження національно-патріотичного виховання

Національно-патріотичне виховання в системі освіти впроваджується шляхом реалізації **Стратегії національно-патріотичного виховання**, затвердженої Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 (далі - Стратегія), плану дій щодо реалізації Стратегії, державних цільових програм з питань з національно-патріотичного виховання (або програм, що пов'язані з національно-патріотичним вихованням), обласних, місцевих цільових програм з національно-патріотичного виховання (або програм, що пов'язані з національно-патріотичним вихованням), виконання **Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання**.

Окремими напрямками реалізації цієї Концепції є:

- створення сприятливих умов, встановлених на законодавчому рівні, для діяльності молодіжних організацій, дитячих та молодіжних громадських об'єднань, що беруть участь в процесі національно-патріотичного виховання;

- розроблення та упровадження системи заходів з метою реалізації концепції національно-патріотичного виховання;
- реалізація положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру "Сокіл" ("Джура");
- сприяння впровадженню навчальних дисциплін духовно-морального спрямування та громадянської освіти в Україні у відповідності до Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, інших документів з розвитку громадянської освіти.

## **5. Очікувані результати**

У результаті впровадження системи національно-патріотичного виховання очікується:

- забезпечення у молодого покоління розвинутої патріотичної свідомості і відповідальності, почуття вірності, любові до Батьківщини, поваги до національних, історичних, культурних і духовних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови та державних символів України, турботи про спільне благо, природу, збереження та шанування національної пам'яті, формування активної громадянської позиції;
- зацікавленість молоді щодо служби у Збройних Силах України, готовність до захисту України та виконання конституційного і громадянського обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, з метою становлення її як правової, демократичної, соціальної держави;
- формування компетенцій, необхідних для захисту України, служби в Збройних Силах України;
- збереження стабільності в суспільстві, соціальному та економічному розвитку країни, зміцнення її обороноздатності та безпеки;
- створення ефективної системи національно-патріотичного виховання молоді;
- консолідація зусиль суспільних інституцій у справі виховання підростаючого покоління.

## **6. Індикатори ефективності**

Індикаторами ефективності національно-патріотичного виховання в системі освіти України, зокрема, є:

- збільшення відвідуваності здобувачами освіти закладів, що популяризують культурні та національно-мистецькі традиції Українського народу, а також пам'яток історії, культури, експозицій музеїв, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України;

- підвищення серед здобувачів освіти рівня знань про видатних особистостей українського державотворення, визначних українських учених, педагогів, спортсменів, військових, підприємців, провідних діячів культури, мистецтв, а також духовних провідників Українського народу;

- збільшення кількості здобувачів освіти, які пишаються своїм українським походженням, громадянством;

- зростання рівня екологічної культури, збільшення кількості учасників екологічних акцій, природоохоронних заходів;

- збільшення кількості здобувачів освіти, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи;

- збільшення кількості підготовлених фахівців з національно-патріотичного виховання;

- збільшення кількості проведених зустрічей здобувачів освіти з борцями за незалежність України у ХХ столітті, ветеранами та учасниками антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, учасниками війни російської федерації проти України;

- збільшення чисельності громадян, готових до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України;

- збільшення кількості громадян, зокрема дітей та молоді, залучених до проектів та заходів з національно-патріотичного виховання місцевого, всеукраїнського та міжнародного рівнів, які відповідають ціннісним орієнтирам та індикаторам ефективності Стратегії;

- збільшення кількості здобувачів освіти, які беруть участь у заходах, спрямованих на популяризацію духовно-моральних цінностей Українського народу, його духовних надбань;

- збільшення числа молодих людей, які пов'язують своє майбутнє з навчанням і проживанням в Україні;

- збільшення числа громадян України, які виявляють почуття поваги до своєї Батьківщини.

**Генеральний директор  
директорату дошкільної,  
шкільної, позашкільної  
та інклюзивної освіти**

**О. Єресько**

## ДОДАТОК 2

### ЗАХОДИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО 2025 РОКУ

№.№ п/п	Назва заходу	Строк виконання	Відповідальні за виконання
1	2	3	4
<b>1. Удосконалення нормативно-правової бази щодо національно-патріотичного виховання</b>			
1.1.	Розроблення проекту Закону України "Про національно-патріотичне виховання"	2022	Директорати політик
1.2.	Розроблення нових та внесення змін в чинні нормативно-правові акти з урахуванням викликів сьогодення	після ухвалення ЗУ 2022 - 2023 роки	Директорати політик
<b>2. Створення соціально-педагогічних умов для реалізації національно-патріотичного виховання</b>			
2.1.	Проведення всеукраїнських нарад для відповідальних осіб за національно-патріотичне виховання в органах управління освітою регіонального та місцевого рівнів	Щорічно	Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти" (далі - ІМЗО) (за згодою), Український державний центр
2.2.	Популяризація та широке висвітлення на конференціях,	Постійно	Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної

	<p>круглих столах, у друкованих засобах, навчально-методичній літературі, у підручниках з історії для усіх рівнів освіти, факти і події, що свідчать про колективну й індивідуальну боротьбу за незалежність України у ХХ столітті, перелічених у <b>Законі України</b> "Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті"</p>	<p>та інклюзивної освіти, Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, НАПН (за згодою), УДЦНПВКТУМ</p>
2.3.	<p>Впровадження медіаосвіти в закладах загальної середньої освіти, всебічно використовуючи її можливості для підвищення рівня медійної та інформаційної грамотності, патріотичної свідомості та критичного мислення учнівської молоді</p>	<p>Постійно</p> <p>Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, НАПН (за згодою)</p>
2.4.	<p>Здійснення науково-дослідницької та освітньо-просвітницької роботи, яка передбачає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України (Київська Русь, Велике князівство Литовське, Військо Запорізьке, Гетьманщина, діяльність Українських урядів 1917 - 1921 років тощо), включно з проведенням фотовиставок, організацією музейних експозицій, проведенням дискусій, круглих столів із застосуванням регіональних традицій, свідчень усної історії</p>	<p>Постійно</p> <p>Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, НМЦ "МАН", НАПН (за згодою)</p>

2.5.	національно-визвольної боротьби українського народу  Забезпечення проведення тижнів правової освіти, спрямованих на розвиток у дітей та молоді почуття власної гідності, усвідомлення своїх прав і місця у суспільстві, можливості реалізації своїх прав у поєднанні з виконанням обов'язків	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, НАПН (за згодою)
2.6.	Комплектування фондів бібліотек закладів освіти літературою, спрямованою на національно-патріотичне виховання	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, НАПН (за згодою), ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського (за згодою)
2.7.	Залучення учасників освітнього процесу до пошуку, охорони, збереження народної культурної спадщини України (пісні, легенди, перекази тощо)	Постійно	УДЦНПВКТУМ, Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій
2.8.	Проведення всеукраїнських багатоетапних фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, що сприяють національно-патріотичному вихованню здобувачів освіти	2022 - 2025	КФВС
2.9.	Утворення робочих груп щодо внесення змін в навчальні програми ряду предметів (історія, світова література тощо)	2022	Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти



	та реального переформатування предмета "Захист України"		
2.10.	Проведення конференції "Національно-патріотичне виховання в дошкільній освіті"	жовтень 2022	Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти
2.11	Проведення вебінару: "Основні умови реалізації завдань національно-патріотичного виховання в закладах дошкільної освіти. Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу"	листопад 2022	ІМЗО, НАПН - за згодою
<b>3. Зміст і форми національно-патріотичного виховання</b>			
3.1.	Розроблення методичних рекомендацій з національно-патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній роботі, передбачивши теми: мій родовід; моя сім'я в історії рідного міста/села; моє місто/село в історії моєї країни; національні традиції; народні промисли; національні герої; моя Батьківщина - Україна (державні символи, державні свята); Україна на карті світу	Щорічно	ІМЗО; НАПН (за згодою), УДЦНПВКТУМ
3.2.	Проведення виховних годин у формі: зустрічей з волонтерами, учасниками антитерористичної операції (далі - АТО), операції об'єднаних сил (далі - ООС) та війни, яку Російська Федерація розв'язала і веде проти України; інсценізацій українських	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, заклади освіти

	<p>народних та сучасних казок; майстер-класів за участю дітей та батьків з виготовлення сувенірів для бійців Збройних Сил України (далі - ЗСУ) та об'єднаних сил; лекцій-бесід, у тому числі із залученням представників громадських об'єднань, щодо необхідності дотримання у повсякденному житті демократичних принципів</p> <p>Реалізація виховних проєктів: "Рідний край, де ми живемо, Україною зовемо" (літературно-музичні композиції за творами українських дитячих письменників і композиторів); "Я і моя родина - казковий дивосвіт" (літературно-музичні композиції за творами українських дитячих письменників і композиторів); - "Моя маленька батьківщина" (презентація виставки творчих робіт дітей та батьків за творами українських дитячих письменників)</p>		
3.3.		Постійно	ІМЗО, Департаменти (управління) освіти і науки обласних та Київської міської державних адміністрацій; НАПН (за згодою), ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського (за згодою)
3.4.	Застосування в урочний та позаурочний час українських народних рухливих ігор з дітьми різних вікових категорій	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних
3.5.	Проведення Всеукраїнського фізкультурно-оздоровчого заходу для учнів "Cool Games"	2022 - 2025	КФВС
3.6.	Проведення Всеукраїнського фізкультурно-патріотичного	2022 - 2025	КФВС

	фестивалю для учнів "Козацький гарт"		
3.7.	Проведення Всеукраїнського конкурсу "Учитель року" у номінації з навчального предмету "Захист України"	Відповідно до графіка	ІМЗО (за згодою)
3.8.	Удосконалення навчальних програм курсів за вибором, факультативів варіативної складової освітніх програм, зокрема з історії, географії, української літератури, громадянської освіти в частині посилення національно-патріотичної складової	Постійно	ІМЗО, Інститут педагогіки НАПН (за згодою)
3.9.	Сприяння екскурсійній діяльності здобувачів освіти (поїздки-обміни учнівських груп, відвідування визначних історичних місць, ознайомлення з пам'ятками української історії та культури різних регіонів України)	Постійно	УДЦНПВКТУМ, ІМЗО Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій
3.10.	Активізація практики волонтерської роботи здобувачів освіти	Постійно	Заклади освіти
3.11.	Проведення освітньо-виховних, інформаційно-просвітницьких, культурологічних заходів з національно-патріотичного виховання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, заклади професійної (професійно-технічної) освіти

3.12.	Проведення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти тижнів правової освіти, верховенства права, нетерпимості до корупції, спрямованих на розвиток у дітей та молоді почуття власної гідності, усвідомлення своїх прав і обов'язків у суспільстві	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, заклади професійної (професійно-технічної) освіти
3.13.	Проведення всеукраїнських спортивних ігор серед учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти України "Козацька наснага"	2022 - 2025	КФВС
3.14.	Проведення організаційно-масових заходів патріотичного спрямування	Постійно	Заклади позашкільної освіти (далі - ЗПО)
3.15.	Проведення екскурсій, походів, подорожей тощо з відвідуванням місць історичної та культурної спадщини	Постійно	ЗПО
3.16.	Програма взаємообміну здобувачів закладів позашкільної освіти "Україна - моя країна"	Постійно	ЗПО
3.17.	Проведення тематичних інформаційних годин спілкування, годин-роздумів, бесід тощо	Постійно	ЗПО
3.18.	Написання листів, виготовлення оберегів тощо для учасників бойових дій	Постійно	ЗПО
3.19.	Проведення виставок малюнків, плакатів, газет, фоторепортажів, творчих робіт тощо на	Постійно	ЗПО

	патріотичну тематику		
3.20.	Проведення конкурсів проєктів, авторських творів (поезії та прози, малюнків та плакатів, фото- та відеоматеріалів) тощо	Постійно	ЗПО
3.21.	Проведення Всеукраїнського фізкультурно-оздоровчого заходу серед студентів "Cool Race"	2022 - 2025	КФВС
3.22.	Підготовка парціальної програми національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку "Україна - моя Батьківщина"	серпень - вересень 2022	Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, ІМЗО (за згодою), НАПН (за згодою)
3.23.	Підготовка навчально-методичного комплексу по національно-патріотичному вихованню дітей старшого дошкільного віку (Хрестоматія по національно-патріотичному вихованню дітей дошкільного віку "Моя країна - Україна!"; Робочий зошит для дітей дошкільного віку по національно-патріотичному вихованню "Моя країна - Україна!"; Словник по національно-патріотичному вихованню дітей дошкільного віку "Моя країна - Україна!")	серпень - вересень 2022	Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти
<b>4. Організація інформаційно-просвітницької роботи у сфері національно-патріотичного виховання</b>			
4.1.	Забезпечення проведення тижнів правової освіти, спрямованих на розвиток у дітей та молоді	Постійно	Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти,

	почуття власної гідності, усвідомлення своїх прав і місця у суспільстві, можливості реалізації своїх прав у поєднанні з виконанням обов'язків		ІМЗО (за згодою), Департаменти освіти і науки обласних та Київської міської державних адміністрацій
4.2.	Проведення у закладах освіти спеціальних уроків, конкурсів, фестивалів з відзначення Дня української писемності та мови	Щорічно до 9 листопада	ІМЗО (за згодою), департаменти освіти і науки обласних та Київської міської державних
4.3.	Всеукраїнський місячник у рамках проведення міжнародного місячника шкільної бібліотеки "Виховуємо громадянина - патріота України"	Щорічно	ІМЗО (за згодою); НАПН (за згодою), ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (за згодою)
4.4.	Проведення вебінарів з представленням найкращого педагогічного досвіду з національно-патріотичного виховання	Щорічно	НАПН (за згодою), УДЦНПВКТУМ, ІМЗО (за згодою)

### 5. Організація науково-дослідної та методичної роботи у сфері національно-патріотичного виховання

5.1.	Реалізація авторських виховних систем та моделей закладів загальної середньої та позашкільної освіти, зорієнтованих на пріоритет національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді шляхом впровадження новітніх технологій та методик	Постійно	ІМЗО (за згодою) із залученням обласних та Київської міської державних адміністрацій
5.2.	Продовження роботи з дослідження та розроблення програмно-методичного забезпечення освітнього процесу	Щорічно	ІМЗО (за згодою); Інститут проблем виховання НАПН

	національно-патріотичного напрямку		України (за згодою)
5.3.	Забезпечення науково-методичного супроводу освітнього процесу закладів освіти з впровадження Програми "Нова українська школа у поступі до цінностей"	Щорічно	ІМЗО (за згодою); Інститут проблем виховання НАПН України (за згодою)
5.4.	Підготовка навчально-методичних посібників та методичних рекомендацій для педагогічних працівників закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, присвячені національним традиціям України	Постійно	ІМЗО (за згодою); Український інститут національної пам'яті (далі - УІНП) (за згодою), НАПН (за згодою)
5.5.	Проведення всеукраїнського конкурсу рукописів для позашкільних навчальних закладів системи освіти в категорії "Навчальна література" з національно-патріотичного виховання	Щорічно	ІМЗО (за згодою), УДЦНПВКТУМ
5.6.	Проведення майстер-класів, круглих столів із залученням фахівців - розробників змісту національно-патріотичного виховання, культури, громадських організацій з метою покращення якості проведення позашкільних та позааудиторних виховних заходів класними керівниками, вчителями, адміністрацією закладів освіти	Постійно	ІМЗО (за згодою); Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН (за згодою)
5.7.	Проведення семінарів для	Щорічно	ІМЗО (за згодою),

5.8.	<p>педагогічних працівників закладів дошкільної освіти та методистів регіональних методичних служб "Система національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку: пріоритети і засоби у контексті історичних викликів сучасності"; "Виховання елементів патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами автентичних ігор"</p> <p>Співпраця з науковими установами з метою впровадження в освітній процес (фізична культура) досвіду проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, що сприяють національно-патріотичному вихованню здобувачів освіти</p>	2022 - 2025	Інститут проблем виховання НАПН (за згодою), ІМЗО (за згодою), КФВС
<b>6. Військово-патріотичне виховання</b>			
6.1.	<p>Сприяти утворенню міжшкільних ресурсних центрів, що забезпечуватимуть викладання предмета "Захист України"</p>	2022 - 2025 роки	<p>Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, Департаменти (управління) освіти і науки обласних Київської міської державних адміністрацій</p>
6.2.	<p>Проведення Всеукраїнської спартакіади з військово-прикладних видів спорту серед військових ліцеїв та ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою</p>	Щорічно	<p>Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міноборони (за згодою), Департаменти (управління) освіти і</p>



			науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, заклади
6.3.	Систематичне оновлення тематичних стендів для кабінетів предмета "Захист України" з урахуванням типового переліку та найновіших зразків видів зброї та воєнних стратегій вітчизняної розробки	Постійно	ІМЗО (за згодою), ІППО (за згодою)
6.4.	Здійснення перевірки обладнання приміщень для захисту від військових дій закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти України	Щорічно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій
6.5.	Проведення заходів з виховної роботи серед учнів старшої школи щодо їх готовності стати на захист незалежності й територіальної цілісності України та подальшої служби в військах Збройних Сил України через проведення тематичних конкурсів, вікторин, змагань тощо	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, ІМЗО (за згодою), ІППО (за згодою)
6.6.	Залучення військовослужбовців ЗСУ, учасників АТО та ООС, учасників бойових дій російсько-української війни до проведення навчальних занять із початкової військової підготовки у закладах загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій

6.7.	Організація тренувальних зборів юнаків 10 класу та військово-польових зборів 11 класу закладів загальної середньої освіти та професійної (професійно-технічної) освіти на базі військових частин (полігонів)	Щорічно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій
6.8.	Проведення методичних семінарів учителів предмета "Захист України" і вчителів фізичної культури, а також класних керівників, вихователів закладів освіти із питань військово-патріотичного виховання здобувачів освіти	Щорічно	Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, ІМЗО, Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій
6.9.	Підготовка педагогічних працівників за поєднаними спеціальностями (спеціалізаціями), що передбачають присвоєння професійної кваліфікації "Вчитель захисту України"	2022 - 2025 роки	Директорат фахової передвищої та вищої освіти, обласні ІППО (за згодою)
6.10.	Проведення Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри "Сокіл" ("Джура")	Постійно	Директорат дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, УДЦНПВКТУМ, Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій
6.11.	Проведення з дітьми та учнівською молоддю на рівні закладу, району, міста: безстрокових акцій "Ми разом",	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської

	спрямованих на допомогу пораненим військовим; благодійної акції "З вірою в серці", спрямованої на підтримку захисників нашої країни, їхніх дітей та родин, медичних працівників і волонтерів, які працюють в зоні бойових дій; мітингу-реквієму на вшанування Героїв Небесної Сотні; зустрічей з воїнами - учасниками АТО та ООС "В родинному колі"		державних адміністрацій
6.12.	Залучення учнів і студентської молоді до участі у заході "Вахта пам'яті Небесної сотні"	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій
	Проведення тематичних заходів, присвячених героїчним подвигам українських воїнів, боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України:	Щорічно -	
6.13.	• до Дня пам'яті Героїв Крут;	29 січня	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій
	• до Дня Героїв Небесної Сотні;	20 лютого	
	• до Дня українського добровольця;	14 березня	
	• до Дня захисника України;	14 жовтня	
	• до Дня Гідності та Свободи	21 листопада	
6.14.	Проведення змагань з військово-прикладних видів спорту	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської

			державних адміністрацій
6.15.	Проведення літературних заходів із ветеранами АТО/ООС, російсько-української війни авторами книг про збройну агресію РФ	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій
6.16.	Зустрічі у колективах закладів усіх рівнів освіти із особами, які перебували у полоні на тимчасово окупованих територіях, в рамках акції "Бранці Кремля"	Постійно	Департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій

**Генеральний директор  
директорату дошкільної,  
шкільної, позашкільної  
та інклюзивної освіти**

**О. Єресько**

**ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО  
ВИХОВАННЯ МОЛОДІ:  
МЕТОДОЛОГІЯ, РЕЗУЛЬТАТИ,  
ПЕРСПЕКТИВИ МОНІТОРИНГУ**

(аналітичний звіт)

**Упорядник:** Т. Устименко

**Дизайн обкладинки та верстка:** А. Дружиніна

© ПАНО, 2023

**ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ  
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО  
ВИХОВАННЯ МОЛОДІ:**

**МЕТОДОЛОГІЯ, РЕЗУЛЬТАТИ,  
ПЕРСПЕКТИВИ МОНІТОРИНГУ  
(аналітичний звіт)**



ПОЛТАВА  
2023